

Position Paper VluchtelingenWerk Nederland & UNHCR, juli 2022

Naar een duurzame en menswaardige asielopvang: contouren opvang nieuwe stijl

Achtergrond: opvangcrisis

De opvang van asielzoekers verkeert in een crisis. Niet vanwege de grote aantallen - voor corona kwamen er immers meer asielzoekers naar Nederland - maar omdat de aanpak ontoereikend is. In het land zijn al meer dan 50 noodopvanglocaties geopend. Sinds november 2021 wonen rond de 10.000 mensen, onder wie meer dan 2.900 kinderen al voor langere tijd in grote onzekerheid in deze locaties, met weinig voorzieningen en in leefomstandigheden onder de humanitaire grens.

Verschillende factoren hebben geleid tot de huidige opvangcrisis. Al jaren worden er centra geopend en vervolgens ook weer gesloten zodra er minder asielzoekers naar Nederland komen. Verder zorgde de inzet van een taskforce om de achterstanden in de asielprocedure in te lopen, veroorzaakt door de snelle afschaling van IND-personeel toen er minder asielzoekers naar Nederland kwamen, tot een forse toename aan statushouders (nu 14.500) in de azc's die gehuisvest moeten worden. Daarbij stokt de huisvesting van statushouders vanwege een crisis op de woningmarkt door een gebrek aan sociale huurwoningen voor alle aandachtsgroepen (waaronder ook vluchtelingen met een status).

Mede door alle opvangproblemen dreigt ook de asielprocedure weer te stagneren, met alle gevolgen van dien. Het hele asielsysteem is onhoudbaar geworden. Gemeenten voelen zich overvallen door aanwijzingen vanuit het Rijk, maar vragen daarnaast ook expliciet om duidelijk en helder beleid vanuit de centrale overheid. De indruk blijft dat het korte termijnperspectief prevaleert in de zoektocht naar oplossingen. Deze crisis vraagt echter om een lange termijnvisie en structurele oplossingen die duurzaam en toekomstbestendig zijn. Enkel investeren in het huidige systeem volstaat niet.

Noodzaak van een betere balans en menswaardigere opvang

Sinds 1991 is de opvang van asielzoekers direct gekoppeld aan de asielprocedure: asielzoekers moeten in centrale opvanglocaties de uitslag op hun asielverzoek afwachten. Deze azc's zijn vaak grootschalig en ver van de bewoonde wereld gelegen. In het huidige beleid staat het proces/het systeem centraal, maar is er weinig aandacht voor de persoon achter de asielzoeker.

In het huidige systeem wordt de tijd in het azc niet zinvol benut waardoor vaardigheden niet worden ingezet en ontwikkeld, met een mogelijk negatief effect op latere integratiekansen, maar ook voor eventuele terugkeer naar het land van herkomst. Het langdurig in onzekerheid en ledigheid wachten ontnemt mensen de regie op het eigen leven en leidt tot demoralisering van asielzoekers wat hun fysieke en mentale gezondheid negatief beïnvloedt.

De huidige azc's en hun bewoners staan ver van de samenleving af, zowel wat betreft de fysieke locatie alsook waar het de beleving van bewoners en de buurt betreft. Omwonenden worden vaak onvoldoende geïnformeerd en betrokken.

Grootschalige opvang, langdurige onzekere procedures, verlies van waardigheid zijn factoren die leiden tot stress en meer conflicten in een azc. Misdragingen van asielzoekers zorgen voor een negatieve beeldvorming in de media, wat langzaam leidt tot afbrokkeling van het maatschappelijk draagvlak voor opvang van asielzoekers en vluchtelingen. Door terugkerende problemen in en rondom azc's zijn gemeenten vaak terughoudend in het openen van (grootschalige) opvanglocaties.

De opvang is in een negatieve spiraal terechtgekomen en de huidige situatie kent alleen verliezers: asielzoekers, menselijk kapitaal, omwonenden, bestuurders en het maatschappelijk draagvlak. Dit moet anders! Een betere balans moet gevonden worden: opvang moet menswaardiger en midden in de samenleving plaatsvinden waarbij het meedoen van de asielzoeker en vluchteling centraal staat.

Het alternatief: humane en duurzame opvang in de samenleving en niet daarbuiten

a. De mens staat centraal

Elke asielzoeker wordt op een aanmeldcentrum geregistreerd en dient een asielaanvraag in waarmee de procedure aanvangt. Asielzoekers van wie dit verzoek overduidelijk onterecht wordt geacht kunnen in een versnelde procedure, zoals nu het geval is, worden afgewezen en worden niet doorgeplaatst. Alle andere asielzoekers worden gericht uitgeplaatst naar een Regionale opvanglocatie (ROL – zie hieronder), bestaande uit meerdere kleinschalige opvangvoorzieningen. Bij de matching wordt rekening gehouden met de persoonlijke achtergrond en behoeften. Ook is het mogelijk dat iemand gaat logeren bij familie of bekenden in Nederland (via administratieve plaatsing).

De periode in de asielopvang wordt zinvol benut. De focus ligt op eigen regie: behoud van veerkracht en participatie staat centraal. Bijvoorbeeld via professionele taalles, rekenen, digitale vaardigheden. Asielzoekers krijgen gedurende hun procedure actief toegang tot de arbeidsmarkt, opleiding en vrijwilligerswerk, plus begeleiding bij het behalen van certificaten, het valideren van diploma's en bijvoorbeeld een rijbewijs. Programma's ter versterking van het psychosociaal welzijn van bewoners en hun kinderen worden actief aangeboden, evenals ouderschapsondersteuning.

Door de (kleine) schaal en de ligging van de opvangvoorzieningen in de woonwijken zijn veel voorzieningen en activiteiten zowel voor buurtbewoners als asielzoekers en vluchtelingen beschikbaar en versnelt dit de toegang tot de arbeidsmarkt. Daarnaast dragen bewoners bij aan het reilen en zeilen van het centrum, bijvoorbeeld via inzet in kinderopvang, activiteiten, keuken, fietsenwerkplaats, (computer)les, zwembad. Ook is er sprake van actieve bewonersparticipatie en effectieve bijdrage aan het management van de opvang op de locatie.

Na statusverlening krijgt de vluchteling/statushouder zelfstandige woonruimte toegewezen in een gemeente in de regio van de ROL. Na statusverlening geeft de betreffende gemeente informatie over zelfstandig wonen, financiën, inburgering, scholing etc. Er wordt toegewerkt naar een 'doorlopende leerlijn' waarbij de inburgering in principe wordt vervolgd bij dezelfde taalaanbieder.

Bij afwijzing van het asielverzoek volgt gestructureerd werken aan een persoonlijk terugkeerplan.

b. Asielopvang: naar structurele, vooral kleinschalige opvang midden in de samenleving

Er moet worden toegewerkt naar een stabiel en toekomstbestendig opvangsysteem, zoals ook beschreven staat in de Uitvoeringsagenda Flexibilisering Asielketen. Volgens UNHCR en VluchtelingenWerk Nederland moet de opvang meer midden in de samenleving plaatsvinden en niet langer daarbuiten. Hierdoor kan beter prioriteit worden gegeven aan het meedoen van de asielzoeker en statushouder in de maatschappij, wordt aangesloten bij de omgeving en ingezet op versterking van het lokale maatschappelijke draagvlak. De omschakeling naar opvang in de woonwijken zal geleidelijk moeten plaatsvinden naast het bestaande opvangsysteem.

Het Rijk blijft verantwoordelijk voor de uitvoering van de asielprocedure en dat asielzoekers hiervoor beschikbaar zijn. Tevens borgt het Rijk dat er plaats is in de opvang voor iedereen en dat deze opvang voldoet aan uniforme kwaliteitsnormen. De capaciteit is gebaseerd op de (wettelijke) gemeentelijke opvangtaakstelling, uitgevoerd in onderling overleg en onder regie van de Provinciale Regietafel. Iedere provincie dient een plan van aanpak op te leveren hoe zij komen tot de realisatie van de aan hen toegewezen aantallen. Elke regio kent een Regionale opvanglocatie (ROL), die bestaat uit een hoofdlocatie en enkele kleinschalige locaties. De hoofdlocatie heeft de centrale (COA)voorzieningen, plus IND en IOM. Ook dient er ten tijde van lage aantallen een buffercapaciteit aangehouden te worden, om fluctuaties het hoofd te kunnen bieden.

De materiële opvangtaken (verblijf) in deze kleinschalige locaties worden uitgevoerd door het COA en andere deskundige opvangorganisaties, terwijl de immateriële taken en voorzieningen zijn ondergebracht bij reguliere instellingen en voorzieningen (huisarts, GGD, school, taalonderwijs, cursussen, kinderopvang). Deze locaties liggen in de woonwijken waardoor zowel bewoners als omwonenden van dezelfde voorzieningen gebruik kunnen maken. In feite wordt asielopvang een basisvoorziening in de wijk/buurt, net zo gewoon en vanzelfsprekend als een bibliotheek.

Verschillen met de huidige opvang?

- Gemeentes krijgen een taakstelling opvang gebaseerd op een wettelijke grondslag;
- Bestendig verblijf van asielzoekers in dezelfde opvanglocatie; voorkomen van verhuizingen;
- Meer partijen hebben een belangrijke rol bij het regelen van de opvang; het is niet langer alleen een taak van COA;
- Materiële (door COA en andere opvangorganisaties) en immateriële taken (door reguliere voorzieningen) zijn gescheiden;
- Structurele, vooral kleinschalige opvang/verblijf in woonwijken, waardoor meer verbinding wordt gezocht met de buurtbewoners;
- Focus ligt op het snel meedoen van de asielzoeker en vluchteling in de maatschappij waarmee de participatiekansen worden verhoogd en veerkracht en waardigheid worden bevorderd;
- Meer inzet op actieve betrokkenheid van bewoners bij het managen van de opvanglocatie (o.a. via participatieve evaluaties onder de bewoners);
- Meer aandacht voor psychosociaal welzijn, om start te maken met verwerking van trauma.

Voordelen vergeleken met de huidige opvang?

- Model gericht op behoud van motivatie van asielzoekers en veerkracht en regie op eigen leven; beperking schadelijke effecten op gezondheid en latere integratiekansen;
- Voorspelbare en overzichtelijke taak voor gemeenten. Elke gemeente heeft een vast en herkenbaar asielzoekerscentrum;
- Voldoende plekken voor asielopvang, waardoor crisissituaties worden voorkomen; niet langer openen en sluiten van centra;
- Door kleinschaligheid en betrokkenheid van bewoners en omwonenden geen/minder noodzaak van beveiliging;
- Groter maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak.